

Danutė Ramonaitė-Mukienė. „Iškalbingi Vilniaus miesto pastatai“ (turistinis maršrutas po Vilniaus miestą kunigaikščių Oginskių vietomis)

Oginskių rūmai

Vilniaus Oginskių rūmai – tai į vieną ansamblį sujungti trys pastatų korpusai kurie kartu su kiemais užima apie 6,9 ha ploto. Pietrytinė korpuso dalis remiasi į Arklių gatvę, šiaurės rytinė – į Rūdninkų. Abiejose gatvėse šio vyraujančių baroko ir ankstyvojo klasicizmo bruožų pastatų komplekso statiniai liečiasi su gretimais pastatais. Visi trys korpusai sujungti vienas su kitu ir juosia 2 uždarus kiemus. Komplekso pietrytinėje dalyje – keturkampis didysis kiemas (38x30 m), šiaurės vakarinėje dalyje – netaisyklingo plano mažasis kiemas. Prie Arklių gatvės stovinčio pastato didžiojo korpuso ir prie Rūdninkų gatvės esančio mažojo korpuso planai yra maždaug U raidės pavidalo. Tarp didžiojo ir mažojo kiemų yra keturkampis kiemo korpusas. Pastatai sumūryti iš plytų, tinkuoti, stogai dengti čerpėmis. Surasti iki mūsų dienų išlikę dviejų gotikinių pastatų rūšiai rodo, kad jau XVI a. pr. tarp Arklių ir Rūdninkų gatvių stovėjo mūriniai gotikiniai namai. XVII a. vid. – XVIII a. juos supirko didikai Oginskiai. Vietoje senųjų pastatų pradėtas formuoti naujas rūmų ansamblis. XVIII a. I p. iškilo didysis, XVIII a. vid. – mažasis korpusas su fligeliais. Palaipsniui aplink labai erdvų vidaus kiemą buvo suformuotas vientisas vėlyvojo baroko pastatų ansamblis. Klasicizmo laikotarpiu rūmai rekonstruoti, XIX a. vid. pastatytas kiemo korpusas. Rūmų didysis korpusas išeina į Arklių gatvę, yra triaukštis su klasicistiniu gatvės fasadu. Į šį pastatą atsiremia nuo Vilniaus filharmonijos einanti gatvelė (nutiesta 1758–1760). Korpuso šiaurės rytinę dalį užima „Lėlės“ teatras. Šiose patalpose yra restauruota neobarokinės puošybos salė. Pietvakarinėje korpuso dalyje veikia Jaunimo teatras, kuriam pastatyta nauja salė ir priestatas. Pagrindinis įėjimas į šį kompleksą akcentuotas iškyša. Jos frontonas trikampis, turi puošnų antablementą, o jo frizas papuoštas augaliniu dekoru. Korpusas pastatytas 1703–1758 m. iš sujungtų mažesnių namų. XVIII a. pab. padaryta korpuso klasicistinė rekonstrukcija. XIX a. II p. salėje vykdavo Vilniaus bajorų susirinkimai. Po Pirmojo pasaulinio karo korpuso pagrindinėje dalyje veikė gimnazija. Po Antrojo pasaulinio karo pastatas buvo pritaikytas kultūros namams ir gyventojų butams. 1975 m. dalis korpuso pritaikyta „Lėlės“, 1982 m. – Jaunimo teatro reikmėms (projekto autoriai Birutė Čibiraitė, Antanas Kunigėlis ir Vitalijas Stepulienė). Rekonstrukcijos metu buvo pakeistas vidaus planas, pastatytas Jaunimo teatro pagalbinis korpusas (vietoje anksčiau gretimoje gatvėje buvusio gyvenamojo namo). Oginskių rūmų mažasis korpusas – pastatas Nr. 8 Rūdninkų gatvėje. Jis triaukštis. Pastato fasadine pusė iš gatvės yra pereinamų iš baroko į klasicizmą formų. Įvažiavimas paryškintas fasado dalies įtrauka. Kiemą paįvairina atvira pirmojo aukšto arkada, mansardinio vakarinio fligelio stogas. Daugelis pirmojo aukšto patalpų turi klasicistinius kryžminius skliautus. Rytinio fligelio didžiosios patalpos skliautai turi ramstines arkas ir remiasi į centrinį stulpą. Po šiuo pastato korpusu yra išlikę gotikinių rūsių. Žinoma, kad 1768–1771 m. LDK didysis maršalka, vėliau kaštelionas Ignotas Oginskis pastatė triaukštį pastato korpusą prie Rūdninkų gatvės. Tada į jį buvo įjungti ten anksčiau stovėję namai. Šis pastatas užėmė plotą nuo dabartinės šiaurės vakarinės sienos iki vidaus išilginės sienos. XVIII a. pab. – XIX a. pr. buvo perstatytos skersinės sienos, sumūryti skliautai, pastatas išplėstas į kiemo pusę: pristatyta naujų patalpų eilė su arkine galerija pirmajame aukšte. Tuo metu kiemo rytiniame ir vakariniame šonuose sumūryta ir ratinė bei arklidė. XIX a. pab. ūkiniams pastatams sumūryti antrieji aukštai, užmūryta galerija ir dalis fasado nišų, perstatytos laiptinės. 1977–1980 m. pagal architekto Audronio Katiliaus projektą

korpusas iš dalies restauruotas: atidengta kiemo arkada, kai kur atstatytas senasis planas, sutvirtinti skliautai. Pagal Ninos Masaitienės projektą įrengtas knygynas ir butai gyventojams.

Oginskių rūmų kiemo korpusas – triaukštis klasicizmo laikotarpio pastatas, neturintis stiliaus bruožų. 1978 m. pagal architektės Zitos Vanagaitės projektą korpusas rekonstruotas ir pritaikytas Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centrui, kuris čia veikia ir šiuo metu.

Rašytojų sąjungos rūmai

Pačiame sostinės centre, už Gedimino prospektu stovinčio centrinio pašto pastato – Sirvydo gatvės namas Nr. 6. Tai stilingi neobarokiniai rūmai, pastatyti 1839–1868 m.

Nuo XVI a. sklypas, kuriame stovi šis pastatas, priklausė vienuoliams karmelitams. 1778 m. iš jų mūrinių namą ir sklypą prie vienuolyno namų nupirko T. Voinickis. 1839 m. jis gavo leidimą vietoj senojo namo pastatyti naujus mūrinius dviejų aukštų rūmus. Juos suprojektavo architektas Karolis Gregotovičius pagal pavyzdinį projektą iš 1812 m. miestiečių namų albumo. 1839 m. rūmus pradėjo statyti naujasis sklypo savininkas – Daugpilio pirklys N. Długačas. Šio sklypo savininkai tuo metu dažnai keitėsi. Prasidėjus statyboms, iškilo nesutarimų su Vilniaus kunigų seminarijos vadovybe (jai tuo metu priklausė gretimas karmelitų vienuolynas). Statybos užsitęsė. 1868 m. buvo užbaigtas statyti dviaukštis rūmų šiaurinis ir pietinis korpusai su mansardomis (vietoje buvusio vienaukščio). Tuo metu rūmai priklausė A. Manasevičiui. Vėliau sklypo savininku tapo Ipolitas Korvinas-Milevskis. Jis 1883–1885 m. namus kapitališkai rekonstravo (projekto autorius inžinierius F. Jasinskis pats prižiūrėjo darbus). Buvo perstatytas pietinis rūmų korpusas, pertvarkytas vakarinis (kiemo) korpusas, ant šiaurinio korpuso užstatytas trečiasis aukštas. 1888 m. pastatas rekonstruotas pagal inžinieriaus Julijano Januševskio projektą. 1892–1893 m. pagal architekto Tadeušo Rostvorovskio projektą rekonstruota rytinė korpuso dalis, gatvės fasadas priderintas prie pietinio korpuso gatvės fasado, padidintos langų, durų angos, viduje sumūryti skliautai. 1894 m. rūmus nupirko grafas A. Tiškevičius. 1895 m. pagal inžinieriaus K. Girdvainio projektą pastatas prijungtas prie miesto kanalizacijos tinklo. 1909 m. rūmus nupirko kunigaikštienė Oginskienė. 1944 m. spalio mėnesį rūmai buvo perduoti Lietuvos rašytojų sąjungai. 1945–1947 m. (iki mirties) rūmų rytiniame korpuse gyveno rašytojas Petras Cvirka. Lietuvos rašytojų sąjungai šis pastatas priklauso iki šiol. Čia veikia ir Rašytojų sąjungos klubas, leidykla. Rūmų viduje – turtingai dekoruota laiptinė. Pastate yra išlikusių išpūdingų paminklinių krosnių, baldų, sietynų, medžio drožinių. Pastatas ir jo vidus gražiai suremontuoti.

Naujasis arsenalas

Šis pastatas yra Gedimino kalno papėdėje (Arsenalų g. 1). Prie centrinio įėjimo į pastatą – paminklas karaliui Mindaugui (skulptorius R. Midvikis). Čia veikia Lietuvos nacionalinis muziejus.

Dabartinio pastato vietoje XIV a. stovėjo prie Žemutinės pilies gynybinės sienos prišlieti tarnybiniai pastatai. Palei dabartinio pastato pietrytinę sieną nuo XIII a. ėjo kelias iš miesto ir Žemutinės pilies į Kreivąją pilį. Gotikinių rūsių liekanų yra išlikę dabartinio pastato vidurinėje dalyje ir pietvakariniame gale.

XVI a. čia stovėjęs gotikinis pastatas buvo remontuojamas, prie gynybinės sienos pristatyti 2 priestatai (XVI a. renesansinio mūro fragmentų yra išlikę pastato pirmojo ir antrojo aukšto sienose). Spėjama, kad XVI–XVII a. šiame pastate buvo Kunigaikščių rūmų pagalbinės patalpos. Jos stipriai nukentėjo XVII a. vykstant vidaus karams. XVIII a. I p. pastatas buvo

apgriuvęs. XVIII a. pr. vadinamajame Fiurstenhofo plane pietvakarinis pastato galas pavaizduotas ilgesnis, negu yra dabar. XVIII a. II p. Vilniaus vaivados (vėliau LDK etmono) Mykolo Kazimiero Oginskio nurodymu vietoje buvusių senųjų pastatų suformuotas Naujasis arsenalas. Statant jį, panaudotos ir senojo pastato liekanos. Architektas Martynas Knakfusas Naujajam arsenalui suteikė klasicizmo bruožų. Darbai užbaigti po 1795 m. XIX a. pr. šiaurės vakarinėje pastato pusėje pastatytas pagrindinis įėjimo portikas. XIX a. Naujajame arsenale veikė kareivinės.

1958–1965 m. Naujasis arsenalas kapitaliai suremontuotas (projekto autoriai – architektas Sigitas Lasavickas ir inžinierius Napoleonas Kitkauskas). Tuo metu abu aukštai pritaikyti muziejaus reikmėms. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pastatas dar kartą suremontuotas. Dabar čia veikia Lietuvos nacionalinis muziejus.

Pastatas Nr. 11 Pilies gatvėje

Šiuo numeriu pažymėtas namas yra Vilniaus universiteto pastatų ansamblio šiaurės rytinėje dalyje. Jis susiformavo XVI–XIX a. Pagrindinė namo fasadinė pusė išeina į Pilies gatvę ir išikomponuoja į šalia jo esančių namų ištisinę eilę. Pastato 3 korpusai juosia beveik keturkampio formos Mickevičiaus kiemą. Statinys yra dviejų aukštų. Rytiniame ir šiauriniame namo korpusuose yra gotikiniai rūšiai su cilindriniais skliautais.

XVI a. šioje vietoje prie gatvės stovėjo 3 namai.

1724 m. jų savininkas Andrius Oginskis nusipirko gretimą namą ir visus namus užrašė Vilniaus universitetui, palikęs teisę jais naudotis seseriai T. Oginskaitei-Masalskienei.

1749 m. per gaisrą namai nukentėjo. Kiek mažiau ugnis palietė pastato šiaurės rytinę dalį. Kiti namo korpusai po gaisro nebuvo laiku atstatyti, todėl greitai sunyko.

XVIII a. II p. visi tie namai buvo perstatyti – sujungti į vieną pastatą. Tada jis priklausė vyskupui Ignotui Masalskiui, kuris 1775 m. jį perleido Edukacinei komisijai. 1794 m. balandžio 16 d. – rugpjūčio 10 d. šiame pastate buvo sukilėlių vyriausybės būstinė. Iki 1805 m. čia veikė kadetų korpusas, nuo 1808 m. – gimnazija, 1812–1815 m. – karo ligoninė. Iki 1830 m. šiame name prie gatvės pusės buvo įrengtas Vilniaus universiteto rektoriaus butas. Dėl šios priežasties pastatas kurį laiką vadintas Rektorių namu. Kitose patalpose specialiai įrengtuose butuose gyveno universiteto profesoriai.

1832 m. pagal architekto Podčašinskio projektą pastatas buvo rekonstruotas ir pritaikytas gimnazijai. 1873 m. pagal architekto Jono Levickio projektą pristatyta vakarinė namo dalis, per antrąjį aukštą pastatas koridoriais sujungtas su gretimais namais. 1919 m. pastate įrengtos Vilniaus universiteto auditorijos ir kabinetai.

1968 m. pagal architektų Elenos Urbonienės ir Zitos Vanagaitės projektą iš dalies restauruotas pastato gotikinis korpusas, medinės perdangos pakeistos gelžbetoninėmis.

Vilniaus universiteto astronomijos observatorija

Šiaurinis Vilniaus universiteto korpusas pastatytas XVI a. pabaigoje. 1752–1766 m. pagal architekto Tomo Žebrausko projektą virš šio korpuso pastatytas astronomijos observatorijos antstatas. Statybos darbus finansavo Elžbieta Oginskytė-Puzinienė. Iš pradžių darbams vadovavo pats T. Žebrauskas, o po jo mirties (1758 m.) – matematikas Jokūbas Nacijonavičius. Observatoriją sudarė Baltoji salė, du keturkampiai trijų tarpinių bokštai su

barokiniais šalmais ir du vieno aukšto bokšteliai ant stogo. Visą antstatą anuo metu užėmė Baltoji salė. Jos perdangoje buvo įrengta ovalinė anga dangaus stebėjimams.

Vilniaus šv. Jonų bažnyčios OGINSKIŲ (Dievo kūno) koplyčia

Oginskių (Dievo Kūno) koplyčia pastatyta XVI a. – apie 1573 m. Iš pradžių ją globojo Dievo Kūno garbinimo brolija – šios brolijos koplyčia veikė 1573–1768 m. Gaisras 1737 m. sunaikino visą koplyčios interjero meninę įrangą ir visą inventorių. Pavyko išgelbėti tik stebuklingąją Kristaus Nukryžiuotojo XVI a. medinę skulptūrą ir keletą bažnytinio taikomojo meno daiktų. Koplyčios remontas užtruko iki 1741 m. Buvo pasamdytas architektas A. Viurcneris, kuris pagal užsakovų patvirtintą projektą šioje koplyčioje įrengė tris mūrinius altorius su figūrinėmis šventųjų skulptūromis, taip pat puošnų vargonų chorą. Apie A. Viurcnerio rekonstruotą Dievo Kūno koplyčios interjerą neišliko jokių ikonografinių duomenų. Dievo Kūno garbinimo brolija (faktiškai tikrasis koplyčios ir jos turtų valdytojas buvo Vilniaus magistratas) šia koplyčia mažai rūpinosi. Tada Trakų vaivada T. Oginskis pasiūlė jėzuitams perimti šią koplyčią savo globon, iš pagrindų ją atstatyti, o jos rūsiuose įrengti šeimininį Oginskių mauzoliejų. Oginskių giminė nuo seno buvo dosni Vilniaus Šv. Jono jėzuitų kolegijos rėmėja, ypač labdaringa veikla garsėjo Vilniaus universiteto observatorijos fundatorė Trakų vaivados T. Oginskio teta E. Oginskytė-Puzinienė. Vilniaus šv. Jono kolegijos rektorius A. Skorulskis mielai sutiko su naujo turtingo ir įtakingo globėjo pasiūlymu, o ir miesto magistratas šia sutartimi buvo labai patenkintas – pasibaigė koplyčios išlaikymo rūpesčiai. Koplyčios rekonstrukcijos projektą parengė jėzuitų architektas, T. Žebrausko mokinys G. Lekevičius. Koplyčios rekonstrukcijos apimtis buvo didelė. Vėlesni šaltiniai rašo, kad „Trakų vaivada T. Oginskis senus koplyčios mūrus iki pamatų išgriovė, visiškai naują koplyčią išmūrijo ir brangiai ją viduje išpuošė, išleidęs tam reikalui 30 000 auksinų“. Architektas G. Lekevičius modernizavo koplyčios vidų, interjerui suteikdamas klasicistinio paprastumo ir monumentalumo. Šito jis pasiekė padalijęs sienas suporintais korintiniais piliastrais, stipriai išryškintu antablementu ir nuo sienos išsišokusiu karnizu, kuris sienas atskyrė nuo skliautų. Altorių vietoje architektas suprojektavo nišą ir jos viduje pakabino stebuklingąją Kristaus Nukryžiuotojo skulptūrą. T. Oginskis Romoje išsirūpino šv. Teofilio relikvijas, kurios 1782 m. lapkričio 2 d. buvo iškilmingai padėtos į sidabrinį karstą su krištolo langeliais ir pastatytos koplyčios altoriuje. Koplyčios kaltinės geležies vartai buvo papildyti Oginskių herbu. Pietinėje sienoje įrengtos dvių langų veidrodinės imitacijos, atitinkančios šiaurinės sienos langus. Grindys – tašytų akmenų plokščių, su dideliu akmens plokštės dangčiu į rūsi, ant kurio švino ir žalvario raidėmis išrašyti visi čia 1786 m. palaidoto fundatoriaus titulai ir nuopelnai.

Oginskių koplyčioje yra saugomas Šventasis Sakramentas.

Šv. Jonų bažnyčioje yra dvi vertingos medinės, polichromuotos apvaliosios „Nukryžiuotojo“ skulptūros. Pirmoji – krucifikso skulptūra. Ji sukurta XVII a. Anot meno istorikės Regimantos Stankevičienės, „formos traktavimu, proporcijomis, modeliavimu skulptūra būdinga ankstyvajam barokui. Krucifiksas priklausė Dievo Kūno brolijai. 1768 m. brolija kuscifiksą paliko Oginskiams“.

VARGONAI. Šv. Jonų bažnyčioje yra du vargonai: didieji ir Oginskių (Dievo Kūno) koplyčios. Anot šiuos vargonus tyrinęjusio Rimanto Gučo, Oginskių koplyčios vargonai įrengti apie 1760 m., o vėliau perstatyti. 1974–1979 m. pagal istorinę dispoziciją ir menzūrų duomenis vargonus atkūrė RKPRT.

Vargonai yra 1 manualo (C–f3) ir pedalų (C–c1; be savų vamzdžių), 8 registrų. Dispozicija (ant vargonų užrašyti registrų pavadinimai, pėdos nenurodytos): Principal 4', Flauto major 8',

Quinta 3', Iula 4', Flauto minor 4', Octava 2', Walflet 2', Mixtura 3f (pridėta, atkuriant vargonus). Traktūra mechaninė, manualo ir pedalų sankaba nuolatinė. Oro paskirstymo dėžė sklendinė. Prospektas barokinis, 1 tarpsnio, papuoštas paausuota drožyba.

PORTALAS. Vienas iš trijų Šv. Jonų bažnyčioje esančių portalų puošia Oginskių koplyčią. Jis įrengtas XVIII a. II p. Iš dalies barokinis, su aiškiais klasicizmo bruožais. Projekto autorius – italų architektas K. Spampanis (kai kuriuose rašytiniuose šaltiniuose nurodoma, kad Glaubicas). Visi portalo elementai masyvūs. Pusapskritę durų angą rėmina dorėninio orderio piliastrai, antablementas ir frontonas.

Viršuje, ant frontono šlaitų, įkomponuotos dviejų sėdinčių moterų apvaliosios statulos – tikėjimo ir pamaldumo alegorijos. Metopose yra reljefiniai kariniai atributai, timpane – reljefinis Oginskių herbas ir kariniai atributai. Frontono forma, manieringi figūrų judesiai, dinamiškos klostės, ryškūs šviesos ir šešėlių kontrastai būdingi barokui, tačiau vyrauja klasicizmo bruožai: simetrija, griežtos ir ramios architektūrinių detalių ir reljefų formos. Freska „Žydų gyvenimas tyruose“. Ši tapyta baroko stiliaus freska „Žydų gyvenimas tyruose“ puošia Vilniaus šv. Jonų bažnyčios Oginskių (Dievo Kūno) koplyčios skliautus. Ji užima 85 m², sukurta XVIII a. 7–8 dešimetyje. Atnaujinta 1818 m. Freską 1891 m. pertapė Mošinskis, Sipnevskis, Trevas, o 1976–1978 m. restauravo Andziulis, Kupčinskas, Pilipavičius, Polonskis, Vincas Stankevičius. Meniniu požiūriu ši freska itin vertinga ir įdomi. Joje ryški italų baroko dailės, ypač Dž. B. Tiepolo, įtaka. Čia vaizduojamas eucharistinės paslapties įprasminimas. Kompoziciją sudaro trys siužetiniai motyvai.

Pirmasis, įvadinis siužetas – tai Senojo Testamento pasakojimas, kaip Dievas tyruose maitina žydus dangiškąja mana. Vaizduojamo siužeto tapybišką įvairovę ir buitinių realizmą paryškina manos gaudymo priemonių įvairumas: vieni maną gaudo lėkštėmis, puodukais, ąsočiais, net riešukučiomis, kiti – didelėmis vazomis, padėklais ar rėčiais. Viena moteris tam panaudoja prijuostę, o sutuoktinių pora išigudrina ištiesti didelę paklodę. Įvadinį kompozicijos siužetą sudaro 31 figūra. Pietinės sienos viduryje nutapytos dvi figūros: Mozė su Dekalogo lentomis ir vyriausiasis žydų kunigas Araonas apeiginiais drabužiais – jiedu didžiai nustebinti stebuklingojo įvykio. Toks dangiškosios manos gaudymo siužetas yra labai retas Europos dailėje.

Antrasis motyvas – skliautų centre, tarp debesų, didelis sparnuotas angelas rodo atverstą knygą su lotynišku šv. Jono evangelijos tekstu: „(...) ne Mozė / davė jums duonos iš dangaus, / bet mano Tėvas / duoda jums iš dangaus tikrosios duonos“.

Trečiasis kompozicijos motyvas – rytiniame, altoriniame skliautų gale. Čia pavaizduota angelų apsupta Sandoros skrynia, o virš jos, debesyse, pavaizduota aukso taurė su ostija, Mišių paslapties ir dieviškojo išikūnijimo simbolis. Skliautų tapytojas nežinomas, tačiau akivaizdu, kad tai buvo patyręs meistras profesionalas. Jo piešinys laisvas, taiklus, akademinio požiūriu nepriekaištingas.

VITRAŽAI. Iš 9 Šv. Jonų bažnyčioje esančių vitražų du yra Oginskių koplyčioje. Abu jie vienodi (4,9x2 m), įkomponuoti dviarkiuose languose.

Apie 1860 m. koplyčios fundatoriaus kunigaikščio Tado Oginskio anūkas Irenėjus Kleopas Oginskis susirūpino šeimyninės koplyčios atnaujinimu. I. K. Oginskis sumanė Oginskių (Dievo Kūno) koplyčioje įrengti dviejų didelių langų vitražus. Šiam tikslui įgyvendinti jis pasikvietė žinomą „Vilniaus albumo“ leidėją J. K. Vilčinskį, kuris garsėjo rafinuotu aristokratišku skoniu ir neeiliniais organizaciniais sugebėjimais. Buvo nutarta vitražus daryti pusiau ornamentinius, pusiau paveikslinius. Detalius vitražų projektus nutapė pats J. K. Vilčinskis. Vitražo kartonus, pagal kuriuos Lorano ir Gazelio firma Paryžiuje pagamino vitražus, 1861 m. paruošė tapytojas J. V. Puzinas. Vitražai buvo pagaminti 1863 m.

Viršutinėse kvadrose buvo pavaizduoti žymiausi šventieji Vilniaus bažnyčių paveikslai, o keturiose apatinėse kvadrose – kunigaikščių Oginskių herbai. Prasidėjus 1863 m. sukilimui, rusų administracija uždraudė statyti vitražus į jiems anksčiau paskirtą vietą. Tik 1890 m.

vitražai buvo įstatyti į Oginskių koplyčios langus. Viename medalione buvo Simono Cechovičiaus paveikslo kopija. 1944 m. vitražai buvo sunaikinti. 1979–1980 m. dailininkas restauratorius Antanas Grabauskas iš stiklo likučių atkūrė visą ornamentinę sistemą. Į neišlikusių medalionų vietas buvo įstatyti pilkšvi stiklai. Presbiterijos ir šoninių navų vitražai vėlesni – juos 1902 m. sukūrė Rygos dailininkas Ernestas Todesas. 1978 m. šiuos vitražus restauravo A. Garbauskas.

Anot Regimantos Stankevičienės, „Vitražai padaryti iš plono, lygaus ir faktūrinio stiklo, sujungto švino juostelėmis. Strypais vitražo plokštuma suskaidyta į stačiakampius, kurių kiekviename įkomponuoti ovalūs arba apskriti medalionai. Juos rėmina sodrių augalinių motyvų ornamentai. Viršutiniuose medalionuose vaizduojami šventieji, apatiniuose – Oginskių herbai, viduriniuose – smulkūs rozečių ornamentai. Vitražo viršų pabrėžia laurų girlianda, kampūs – žiedai; mėlyna ir raudona spalvos derinamos su geltona, žalia, violetine, pilkšva“.

Tado Pranciškaus Oginskio memorialinė lenta. Ji yra Šv. Jonų bažnyčios Oginskių (Dievo Kūno) koplyčioje, įmūryta grindyse. Anot meno istorikų, tai retas atvejis Lietuvoje.

Tadas Pranciškus Oginskis – kompozitoriaus Mykolo Kleopo Oginskio senelis. Memorialinė lenta padaryta 1770–1774 m., tekstas įrašytas 1777 m., papildytas 1783 m. (po T. P. Oginskio mirties). Lentos pagaminimo išlaidas apmokėjo pats T. P. Oginskis.

Plokštė padaryta iš klinties, įrašo raidės varinės. Ji stačiakampė (1,7x1,2 m). Didžiąją jos paviršiaus dalį užima kelių dydžių antikvos šrifto įrašas (raidės įlietos į griovelius). Lotynišką įrašą rėmina tamsesnės klinties juostelė. Lentos kampuose įtvirtintos varinės grandys. baldai. Tarp kitų itin vertingų Šv. Jonų bažnyčios baldų yra ir Oginskių (Dievo Kūno) koplyčios suolas. Jis vėlyvojo baroko stiliaus, padarytas XVIII a. pab. iš uosio ir ąžuolo. Suolo atlošas aukštas, su stogeliu, šonuose – duralės. Priekinė sienelė banguota. Lenkto plataus stogelio kampai yra voliutų pavidalo. Atloše yra intarsijos technika sukurtas Oginskių herbas.

Dominikonų gatvė

Tai viena iš puošniausių Vilniaus gatvių, Trakų trakto dalis. Ji yra Šv. Jonų gatvės tęsinys, jungiantis Universiteto gatvę su Vilniaus ir Vokiečių gatvėmis. Anot tyrinėtojų, ši gatvė jau buvo suformuota XIV a. Pirmą kartą ji minima 1592 m. balandžio 26 d. dokumente. XVI a. šis miesto kvartalas jau buvo užstatytas. Čia stovėjo Švč. Trejybės bažnyčia su špitole (seniausia Vilniuje veikusi varguomenės ligoninė) ir Šventosios Dvasios bažnyčia, garsėjanti savo paslaptiniais, didžiuliais požemiais, o prie jos – dominikonų vienuolynas. Čia veikė prijų, vėliau – bajorų rusų mergaičių institutai, berniukų gimnazijos. Šios gatvės pastatuose gyvendavo universiteto profesoriai, kiti žymūs žmonės, didikai. Čia yra gyvenęs ir kompozitorius, valstybės ir politikos veikėjas Mykolas Kleopas Oginskis. Didikai Sapiegos vakariniame šios gatvės gale turėjo dvejus rūmus. 1806 m. Dominikonų gatvėje įsikūrė pirmasis paštas, beveik 40 metų čia veikė Marijos Šlepavičienės knygynas. Vilniaus-Dominikonų gatvių sankirtoje stovėjo magistrato pastatas. Jis sunaikintas Antrojo pasaulinio karo metais. 1960 m. gatvės pietinėje dalyje nugriauti du istoriniai miesto pastatai – buvęs Pijorų kolegijos pastatas ir per gaisrą nukentėjęs „Europos“ viešbutis.

Bžostauskų rūmai (Universiteto g. 2)

Pirmosios žinios apie šį pastatą išliko iš 1595 m. XVI a. sklypas priklausė vyskupui. Anot šio pastato istoriją tyrinęjusio Sauliaus Stomos, „1595 m. vyskupas Benediktas Vaina leido Jonui Dzenickiui šalia alumnato statyti namą, kurio dūmtraukiai būtų bendroje su alumnatu sienoje. Šis namas buvo 41 sieksnio ilgio ir 25 sieksnių pločio. Pagrindinio korpuso šiaurinėje dalyje iki mūsų dienų išliko jo arba toje vietoje buvusio dar senesnio pastato gotikinių sienų. Toliau į pietus, šonu į gatvę, stovėjo kitas namas, 1640 m. minimas kaip mūrinis. 1655 namai apdegė“. Mūsų laikus pasiekė tik dalis senojo pastato sienų. 1667–1669 m. šį gaisro apgadintą pastatą nusipirko diplomatas, vėliau Trakų vaivada Kiprijonas Povilas Bžostauskas: 1667 m. – šiaurinį (iš vyskupo Gotliardo Jono Tyzenhauzo), 1669 m. – pietinį. Abu namus jis sujungė į vieną. Karo su Maskva laikais toje gatvėje buvo nugriauta nemažai pastatų. K. P. Bžostauskas juos sujungė į vientisus rūmus. 1748 m. rūmus nuniokojo gaisras. 1759 m. pastatas, kuris tuo metu priklausė Juozapui Bžostovskiui, buvo atstatytas. 1760 m. rūmai atiteko Povilui Ksaverui Bžostauskui. Jis netoli Vilniaus, Turgeliuose, buvo įkūręs Pavlovo respubliką (tai buvo atleisti nuo lažo valstiečių bendruomenė, turėjusi savo Konstituciją, herbą, pinigų, gyvavusi apie trisdešimtį metų). 1761 m. buvo pastatyti rūmų kiemo korpusai (oficinos). 1769 m. dekoruota rūmų išorė ir vidus (manoma, kad projekto autorius buvo architektas Martynas Knakfusas).

1772 m. rūmus nusipirko Žemaitijos pakamaris Jokūbas Nagurskis. 1790 m. čia buvo 29 kambariai, kuriuose stovėjo baltų švediškų koklių krosnys ir židiniai, veikė koplyčia, sienas puošė buazerijos ir polichromija. Po J. Nagurskio mirties (1802 m.) paveldėtojai rūmus pardavė kunigaikščiams Oginskiams.

1808–1823 m. kiemo korpusai buvo išplėsti ir sujungti su pagrindiniu korpusu. XIX a. pab.–XX a. pr. šio ansamblio savininkas Mykolas Oginskis rūmus nuomojo miestiečiams. Nuo 1887 m. vienas 6 kambarių butas (greičiausiai pagrindinio korpuso antrajame aukšte) buvo išnuomotas gydytojui Vladislavui Zahorskiui, tyrinėjusiam Vilniaus architektūrą ir daug apie ją rašiusiam.

1888–1890 m. rūmuose pagal architekto Kipriano Maculevičiaus projektą padaryta nemažai pakeitimų.

1957 m. pagal architekto Albino Purio projektą rūmai rekonstruoti: perplanuoti butai, sutvirtintos konstrukcijos, pagrindiniame pastato korpusė įrengta kavinė.

1982 m. rūmai pradėti rekonstruoti ir iš dalies restauruoti pagal architektės Aldonos Svabauskienės projektą. Pagrindinis korpusas ir dalis kiemo korpusų pritaikyta vaistinei, kiti – butams. Rekonstrukcijos metu buvo nugriauti XIX a. pristatyti nevertingi kiemo korpusai. Rūmų plastiškame fasade derinasi vėlyvojo baroko ir klasicizmo bruožai. Įvažiavimo frontono viršuje – reljefinis Nagurskių herbas. Įspūdingas, dėmesio vertas yra ir šio namo kiemo fasadas.

Sluškų rūmai

Rūmai Antakalnio rajone, Kosciuškos g. (Nr. 10), prie Neries, pastatyti pakeitus Neries upės kranto liniją ir specialiai jiems supylus aikštę. Žemė į būsimų rūmų teritoriją buvo vežama nuo kalvos, skyrusios miesto centrą nuo Antakalnio.

Anot šio ansamblio istoriją ir architektūros bruožus tyrinęjusio Vytauto Levandausko ir Antano Tylos, tai brandžiojo baroko laikotarpio originalaus tūrio ir plano pastatas.

Iš pietų ir rytų pusės (nuo Kosciuškos g.) pagrindinius rūmus užstoja triaukščiai mūriniai XIX a. pastatai. Pagrindinis rūmų fasadas atsuktas į šiaurės rytų pusę.

Rūmai keturių aukštų, simetriško, beveik kvadratinio (48x39 m) plano, su kampiniais stačiakampiais penkiaaukščiais paviljonais.

XVI a. netoli dabartinių Slušų rūmų stovėjo didikų Kiškų, vėliau – Pacų rūmai. Prieš pradėdant statyti Slušų rūmus, ankstesnieji pastatai buvo nugriauti.

Slušų rūmų teritorija suformuota XVII a. II p. Tvirtovės pobūdį turinčius rūmus 1690–1694 m. sau pradėjo statyti Polocko vaivada Domininkas Sluška. Vidaus dekoru darbai užsitęsė iki 1700 m. Pagrindinius rūmus supo gražus itališko tipo, geometrinio plano parkas su kanalais, tvenkiniais, fontanais ir egzotiška augalija. Dabartiniu metu istorinio želdyno vietoje išlikęs tik bendro naudojimo želdynas – Slušų skveras.

Manoma, kad D. Sluškos rūmų apdailą atliko dailininkas Mikelis Arkangelas Palonis ir skulptorius Pjetras Pertis. Prabangios vidaus patalpos buvo išpuoštos itališku marmuru, sienų tapyba ir lipdiniais. Literatūrinuose šaltiniuose yra duomenų, kad viena rūmų salė yra turėjusi stiklines lubas, o virš jų buvęs įrengtas akvariumas, kuriame plaukiojusios įvairios žuvis ir net nardžiusios undinės... Paviljonų patalpos buvo gyvenamos, o pagrindinio korpuso – reprezentacinės.

Žinoma, kad šiuose rūmuose gyvendavo į Vilnių svečiuotis atvykstantys Lenkijos karaliai. Čia 1705 m. buvo apsistojęs ir Rusijos caras Petras I. Istorija buvo tokia: Pagal 1701 m. Biržų sutartį, sudarytą su Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Augustu II, 1705 m. Petras I su 50 tūkst. karių patraukė į Lietuvą padėti Augustui II kariauti su Švedija. Liepos mėnesį Polocko keliu rusų kariuomenė įžygiavo į Vilnių. Burmistrai pasiūlius, caras Petras I iš pradžių apsigyveno valdiškuose namuose prie miesto rotušės, o 1705 m. liepos 15–rugpjūčio 1 dienomis gyveno Slušų rūmuose. Iš viso tada caras Vilniuje išbuvo 6 savaites. Po D. Sluškos mirties rūmai 1713 m. atiteko jo kreditoriams.

1727 m. rūmus įsigijo, po to juos suremontavo LDK kaštelionas Kristupas Puzinas. 1745 m. rūmai atiteko Potockiams. 1756 m. apleistus rūmus įsigijo vienuoliai pijorai. Pastatus jie suremontavo ir čia įsteigė kolegiją. 1766 m. rūmus nusipirko Vilniaus vaivada, vėliau LDK didysis etmonas Mykolas Kazimieras Oginskis.

Po jo mirties (1800 m.) rūmai atiteko Mykolui Kleopui Oginskiui, kompozitoriui, buvusiam LDK išdininkui, kuris per 1794 m. sukilimą buvo Lietuvos tautinės aukščiausiosios tarybos narys, vadovavo Ukmergės, Švenčionių, Breslaujos apskričių sukilėliams. Sukilimo metu Slušų rūmuose veikė sukilėlių štabas, rūmų teritorijoje buvo įrengta sviedinių liejykla.

1803 m. Slušų rūmai atiteko Vilniaus miesto magistrato tarėjui Domininkui Zaikovskiui. Pastatai buvo suremontuoti, juose įrengta alaus darykla ir lentpjūvė.

1830–1831 m. rūmų ansamblis perduotas carinei valdžiai.

1833 m. pagal architekto Stauberto (?) projektą pastatai rekonstruoti. Tuo metu dalinai buvo pakeistas pagrindinių rūmų planas ir tūris (erdvios patalpos suskaidytos, kai kur sunaikintas interjero dekoras, triaukštis pastatas perstatytas į keturaukštį, kampiniai paviljonai – į penkiaaukščius ir pritaikyti kariniams tikslams – čia veikė kareivinės, buvo įrengti amunicijos sandėliai.

XIX a. vid. rūmuose veikė kalėjimas. Antrojo pasaulinio karo metais šiame kalėjime buvę vokiečių karo belaisviai, perkėlus juos per Nerį, statė Vilniaus „Žalgirio“ stadioną.

1957–1959 pagal architekto Vladimiro Oleiničenkos projektą rūmai rekonstruoti: nugriautos kalėjimo kamerų pertvaros, pakeistos perdangos, padidinti langai.

Vėliau rūmuose veikė Vilniaus 25-oji vidurinė profesinė technikos mokykla. Po to patalpos buvo perduotos dabartinei Lietuvos muzikos ir teatro akademijai. Jai šie rūmai priklauso ir dabar.

Pastaraisiais metais parengtas Slušų rūmų ansamblio restauracijos projektas, kurį įgyvendinant siekiama išsaugoti išlikusius vertingus autentiškus elementus ir, atkuriant prarastas dalis, suformuoti vieningą elementų ir formų visumą, atspindinčią sunykusios vertybės požymius, pritaikyti pastatą šių dienų poreikiams.

Įgyvendindami projektą, Paminklų restauravimo instituto specialistai atrado ne tik gausius buvusių rezidencinių rūmų piešinius, lipdinius bei freskas, bet ir išlikusią erdvinę planinę

pastatų struktūrą.

Literatūra:

1. Vilniaus miesto savivaldybės interneto leidinys www.vilnius.lt
2. Vilniaus universiteto mokslinės bibliotekos el. leidinys <http://www.mb.vu.lt>
3. Paminklų sąvadas. – Vilnius : Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988. P. 29, 50, 65, 303, 304, 426, 539, 540, 542, 546 (Vytauto Levandausko, Antano Tylos, Regimantos Stankevičienės, Sauliaus Stomos tekstai)